

מנחות דף כ"ו

משנה

נטמאו שיריה, נשרפו שיריה, אבדו שיריה, לפי רבי אליעזר הסובר שזורקים דם אף על פי שאין בשר, גם כאן אם הקטיר את הקומץ כשרה אף על פי שאין שיריים. ולפי רבי יהושע הסובר שאם אין בשר לא זורקים את דם, ואם אין דם הבשר לא כשר לאכילה, גם פה הקומץ פסול בגלל שאין שיריים.

גמרא

אמר רב, מה שאמר רבי יהושע, זה רק כשנטמאו כל שיריה ולכן פסול להקטיר הקומץ. אבל אם נשאר מקצת שיריים, הקומץ כשר. וסברה הגמרא, שרק בנטמא אמר רב שרבי יהושע מודה שמקצת שיריה מועיל. אבל באבוד ובשרוף לא מכשיר רבי יהושע, שלשיטתו צריך שכולה תהיה קיימת. ומבררת הגמרא מה סובר רב? אם סובר כך רב משום ששיור הוא דבר חשוב, היה עליו להכשיר גם באבוד ושרוף שנותר מקצתם. ואם סובר ששיור הוא דבר שאינו חשוב כשנטמאו חלק מהשיריים מקטירים את הקומץ כיון שהציץ מרצה. גם כשנטמאו כל שירייה יכול להקטירם עקב ריצוי הציץ?

עונה הגמרא, באמת רב סובר ששיור הוא דבר חשוב, ובאמת לא רק אם נטמא ונשתייר מעט מהשיריים הקומץ כשר, אלא הוא הדין לאבוד ושרוף. ודיבר על 'נטמא', לפי שזה המקרה הראשון במשנה. וכן שנינו בברייתא, רבי יהושע אומר, כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב, זורק את הדם. ואם נשאר כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אינו זורק את הדם, שאין אכילה והקטרה מצטרפים. ובעולה, אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם, מפני שכולה כליל. ובמנחה, אפילו כולה קיימת לא יזרוק. הרי שלרבי יהושע אם יש שיור אפילו באבוד ושרוף כשר. שואלת הגמרא, איזה זריקה יש במנחה? אמר רב פפא,

נשתייר מקצת מן הזבח האם זורק את הדם

מדובר במנחת נסכים. שהיינו אומרים שהואיל ובא עם הזבח, יחשב כאילו נשאר בשר מהזבח, לכן השמיע שלא נחשב כחלק מהזבח.

חלב ויותרת הכבד כבשר

אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, ויש

שאומרו זאת בשם רבי יהושע בן חנניא,

לומדים שאם לא נשתייר בשר אלא חלב זורק את הדם, שנאמר: "וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם וכו' וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחֹחַ לַה'", הרי שזורק את הדם משום החלב אף על פי שאין בשר. וניתן לדייק שאף יותרת ושתי כליות מכשירים לזרוק את הדם. שהרי שנינו, ובמנחה אפילו כולה קיימת לא יזרוק, משמע שדווקא במנחה לא יזרוק, אבל אם נשתיירו יותרת ושתי כליות יזרוק. ואמר רבי יוחנן, נלמד ממה שנאמר: "לְרִיחַ נִיחֹחַ", כל שאתה מעלה לריח ניחוח. והוצרך להכתב גם "וְהִקְטִיר הַחֶלֶב" וגם "לְרִיחַ נִיחֹחַ", שאם היה נכתב רק חלב, היינו אומרים שרק חלב מתיר לזרוק את הדם אבל לא יותרת ושתי כליות. ואם היה כתוב רק "לְרִיחַ נִיחֹחַ", היינו אומרים שאפילו נשתיירה מהקרבת רק המנחה זורקים את הדם, לכן נכתב חלב ללמד שאין מתיר את הזריקה אלא דבר שהוא מגוף הזבח.

משנה

קומץ שלא נתקדש בכלי שרת³¹⁴ פסול, ורבי שמעון מכשיר. הקטיר קומצה פעמים, כשרה.

גמרא

הגמרא מביאה שאמוראים נחלקו באיזה אופן הכשיר רבי שמעון קומץ שלא נתקדש בכלי. אמר רבי יהודה בנו של רבי חייא, טעמו של רבי שמעון ממה שנאמר במנחה: "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם" ממה שהקיש את המנחה לחטאת ולאשם, למדים שכשאוחדו את הקומץ ביד ולא בכלי יקטיר בימין, כחטאת שזורק את הדם באצבעו בימין. ואם בא לעובדה בכלי, מקטיר בשמאל כאשם שזריקתו בכלי ולא ביד, ולרבי שמעון זרק בשמאל כשר. רבי ינאי אמר, כיון שהמנחה נתקדשה בכלי שרת, אין צריך לקדש את הקומץ בכלי אלא יכול להעלותו

314 בתחילת מנחה אין מח' שצריך כלי, כדא' (לקמן צו.): 'שאלו את רבי: זו מניין כו'. רש"י.

ולהקטירו אפילו בחגורתו ואפילו בכלי חרס. רב נחמן בר יצחק אמר, הכל מודים שקומץ טעון קידוש בכלי שרת. וכל מה שרבי שמעון הכשיר זה במקרה שכבר קידש את הקומץ בכלי, ונטלו מתוך הכלי והעלהו בידו להקטירו.

מקשה הגמרא על מה שאמר רבי יהודה בנו של רבי חייא שכשעובדה ביד צריך בימין, ממה ששנינו, הקטר חלבין ואברים, עצי מערכה, קומץ, קטורת והלבונה שהעלן בין ביד בין בכלי, בין בימין ובין בשמאל כשרים? אמר לך, כוונת הברייתא בין בימין ובין בשמאל, שביד בימין, ובכלי בין בימין בין בשמאל.

שואלת הגמרא על רב נחמן הסובר שקומץ טעון כלי לדברי הכל ממה ששנינו, קמצו שלא מכלי השרת שנתקדשה בו המנחה, וקידשו שלא בכלי שרת, והעלו והקטירו שלא בכלי שרת, פסול. רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין במתן כלי אפילו שלא בכלי שרת? אמר לך, נשנה בברייתא שלרבי שמעון ממתן כלי שבו הקומץ, יכול להוליך ולהקטיר שלא בכלי שרת. עוד שואלת הגמרא ממה ששנינו, וחכמים אומרים קומץ טעון כלי שרת. כיצד? קומצו מכלי שרת, ומקדשו בכלי שרת, ומעלו ומקטירו בכלי שרת. רבי שמעון אומר, כיון שקמצו מכלי שרת מעלו ומקטירו שלא בכלי שרת ודיו? עונה הגמרא שצריך לשנות 'כיון שקמצו וקדשו בכלי שרת, מעלו ומקטירו ודיו'.

קמץ בימין והעביר לשמאל האם יכול להחזיר לימין
עוד שואלת הגמרא ממה ששנינו, קמץ בימינו והעביר את הקומץ לשמאלו, יחזיר לימינו. ואם קמץ בשמאלו³¹⁵ כיון שלא נחשבת לעבודה, אף אם חישב עליה בין חוץ למקומו בין חוץ לזמנו פסול ואין בו כרת. קמץ בימינו וחישב עליה חוץ למקומו, פסול ואין בו כרת. חשב חוץ לזמנו, פיגול וחייבין עליו כרת, דברי רבי אלעזר ורבי שמעון. וחכמים אומרים, כיון שנתנו לשמאל נפסל, ושוב אין לו תקנה להחזירו לימינו. ומבארת הגמרא, שטעמם של חכמים משום שמצריכים לקדש את הקומץ בכלי, וכשהעביר את הקומץ לשמאלו, נחשב כאילו שחט בהמה ונשפך הדם

מהצואר על הריצפה ואספו³¹⁶, שאינו יכול להחזירו לכלי. ומכאן שרבי אלעזר ורבי שמעון לא מצריכים מתן כלי, שהרי הם מכשירים להחזיר, וכאילו שמכשירים לאסוף את הדם שנשפך מן המזרק שאינו צריך יותר כלי. ונשאת הגמרא בתיובתא על רב נחמן.

וממשיכה הגמרא לברר, שמהברייתא יש ראייה לרבי יהודה בנו של רבי חייא הסובר שכשמקטיר ביד צריך ימין, ולכן מחזירו משמאלו לימינו. אבל לרבי ינאי קשה אם לא צריך כלל כלי, מדוע לא יכול להקטיר בשמאל? אמר רבי ינאי, שהוא סובר כתנא שהביאה הגמרא לעיל 'הקטר חלבים ואברים וכו' ומכשירה להקטיר בשמאל, ולא כפי שהסביר רבי יהודה בנו של רבי חייא שהברייתא מכשירה שמאל רק בכלי ולא ביד.

הקטרת קומץ יותר מפעמיים למדנו במשנה, שאם הקטיר קומצה בפעמיים כשרה. אמר רבי יהושע בן לוי, מה

שהכשירה המשנה זה כשהקטיר את הקומץ בפעמיים, אבל לא ביותר מפעמיים. ורבי יוחנן אמר, גם אם הקטיר ביותר מפעמיים כשרה. ואמר רבי זירא שנחלקו האם יש קומץ פחות משני זיתים, והאם יש הקטרה פחותה מכזית. רבי יהושע בן לוי סובר שאין קומץ פחות משני זיתים, ואין הקטרה פחותה מכזית. ולכן כוונת המשנה דווקא לפעמיים ולא יותר ורבי יוחנן סובר, שיש קומץ פחות משני זיתים ומכך שהמשנה מתירה להקטיר בפעמיים שומעים שיש הקטרה פחותה מכזית.

מביאה הגמרא שנחלקו ממתי נחשב שהקומץ מתיר את השיריים באכילה³¹⁷, רבי חנינא אומר משמשלה האש במקצת הקומץ, ורבי יוחנן אמר משתצית בו האור ברובו. אמר רב יהודה לרבה בר רב יצחק, אסביר לך את טעמו של רבי יוחנן, שנאמר לגבי סדום: "וַהֲנִיחַ עֹלָה קִיטֹר הָאֶרֶץ בְּקִיטֹר הַכֶּבֶשֶׁן" וכיון שאין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו, למדים שגם הקטרת הקומץ כשאחזה האש ברובו.

דברים המוקטרים לפני השקיעה ולאחריה
אמר רבין בר רב אדא לרבא, תלמידך שונים ברייתא משמו של רב עמרם שיש ממנה

316 כנשפך על הרצפה מן הצואר שפסול, שנלמד ממה שנאמר 'ולקח מדם הפר' דם מהפר יקבלנו. וקידוש קומץ במקום קבלת דם, ושמאל בלא כלי הרי היא כרצפה. רש"י.

317 ששנינו בברייתא, נאמר: 'קדש קדשים מאשי ה', אין להן חלק אלא לאחר אשי ה'. רש"י.

קושיא לרבי יוחנן, שנינו בברייתא, למדים ממה שנאמר: "על המזבח כל הלילה" מכאן שדברים שדרך ליקרב בלילה, כגון אברים ופדרים, מעלן ומקטירן אחר ששקעה השמש ומתעכלין והולכין כל הלילה. ומנין שגם דברים שדרך ליקרב ביום, כגון³¹⁸: הקומץ, והלבונה, והקטרת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משוח, ומנחת נסכים, שמעלן ומקטירן מבוא השמש לאחר השקיעה, ומתעכלין והולכין כל הלילה? ולפני המשך הברייתא שואלת הגמרא, הרי דברים אלו דרכם להיקרב ביום, וכיצד מעלים לאחר השקיעה? אלא אומרת הגמרא שגורסים עם בא השמש לפני השקיעה, ומנין שמקטירם כל הלילה? לכך בא הכתוב: "זאת תורת העולה" לרבות. ואם סוברים כרבי יוחנן הרי לאחר שהעלים לפני השקיעה לא הספיקה האש למשול ברובם, ונפסלו בשקיעת החמה? עונה הגמרא, לענין שלא ייפסל בלינה, מועיל שמעלה ומתחיל להקטיר לפני השקיעה. וכדי להתיר את השיריים באכילה צריך שתצית האש ברובו.

רבי אלעזר לא תיקן את הברייתא אלא גרס מוקטרים שפקעו מהמזבח מי מהם חוזרים למזבח שהשאלה הייתה מנין שמקטירים 'מבוא

השמש' שהוא לאחר השקיעה. ומעמיד את כוונת הברייתא שאחד מהדברים שנשנו פקע וניתק מהמזבח, ומותר להחזירו כל הלילה למזבח. וכן כשבא רב דימי אמר בשם רבי ינאי שהברייתא מדברת בפוקעין. שואלת הגמרא, והרי אמר רבי ינאי קטרת שפקעה מעל גבי המזבח אפילו חלקים שלמים וחשובין שבה, אין מחזירין אותן. ועוד שנה רב חנינא בר מניומי בבית מדרשו של רבי אליעזר בן יעקב, למדים מהכתוב: "אשר תאכל האש את העולה על המזבח" עיכולי עולה שפקעו מהמזבח אתה מחזיר, ואין אתה מחזיר עיכולי קטרת? עונה הגמרא שיש למחוק 'קטרת' מהברייתא שהביאו התלמידים בשם רב עמרם.

אמר רבי אסי, כשרבי אלעזר היה שונה בהלכות מנחות הסתפק קומץ שהניחו להקטרה על המזבח וסידר עליו את המערכה האם נחשב לדרך הקטרה או שאין זו דרך הקטרה? ונשארה הגמרא בתיקון.

318 לא יצא מאותו כלל אלא אברי עולה שהתירן הכתוב בלילה, שנאמר: "על מוקדה כל הלילה עד הבקר". רש"י.

הסתפק חזקיה, אברים שסידרם וסידר עליהם את המערכה, האם למדים מהכתוב "על העצים" שצריך לסדר את האיברים דוקא על העצים, או מהכתוב "אשר תאכל האש את העולה על המזבח" שיכול לסדר או על העצים או מעל המזבח מתחת העצים? ונשארה הגמרא בתיקון.

הסתפק רבי יצחק נפחא, מה דין אברים שסידרן בצידדי המערכה ליד עצי המזבח? ומבארת הגמרא, שלפי הסובר שכשכתוב בתורה "על" הכוונה מעל ממש, אין כאן ספק כיון שכתוב "על העצים", וודאי שאין כשר אם הניח בצידם. והספק לפי הסובר שפירוש המילה "על" בסמוך, האם הכוונה גם כאן בסמוך, או שמדמים למה שכתוב "על המזבח" שהוא ממש מעל, וגם לגבי עצים הכוונה מעל. ונשארה הגמרא בתיקון.